

Starjejšyny list

2013/2

wudaše: zyma 2013/2
wudawař: Serbske šulske towaristwo z.t.
Postowe naměsto 2
02625 Budyšin
tel.: 03591 550216/faks: 03591 550220
info@sorbischer-schulverein.de
www.sorbischer-schulverein.de
zagronitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa
tel.: 03591 550215
dolnoserbski pšełožk: H. Kutšankowa
fota: SŠT

Lube starješe, lube stare starješe,

nic jano w jatšownem casu, ale teke w pšedgódownem casu woplěwamy w dwójorěcnej Łužycy naše stare nałogi. Myslim how na Mjertynowy swěžeń, na swěžeń swěteje Barbary, w Slěpjańskej wósaže na „džěćetko“, w katolskich Serbach na pytanje góspody swěteje Marije a Jozefa abo na „Janšojskego boga“, wó kótaremž comy žinsa někotare pótajmności zgóniš.

Dalej pšedstajijomy w tom starjejšym liscě našu Witaj-žišownju „Mato Rizo“ a zgónijomy nowosci z Chóšebuskeje „Villa Kunterbunt“.

Žycym Wam w mjenju pšedsedarstwa Serbskego šulskego towaristwa měrniwy adwentski cas, žognowane gódy a w nowem lěše strowość, spokojność, Bóže žognowanje a wjele rědnych zgromadnych gózinow z Wašymi žišími a žišíšimi.

Waša

Ludmila Budarjowa

Ludmila Budarjowa
pšedsedarka Serbskego šulskego towaristwa z.t.

Wobšimješe:

Dolnoserbske žywjenje w Chóšebuzu-Žyłowje	1
Nazyma w Chóšebuskej „Villa Kunterbunt“	5
Ducy z Mariju a Jozefom	7
Janšojski bog	9
Symbole w adwenśe	10

Dolnoserbske žywjenje w Chósebuzu-Žyłowje

wjednica: Diana Buchanowa
wótkubłarki: Margitta Altkrügerowa, Irmhild Steffenowa, Astrid Lehmannowa, Anett Zyścyna, Jacqueline Loeścyna, Miła Nagorina

„Rěcy su zdawna nejwažnejšy wehikel kulturelnego rozwijanja a zrazom nejwažnejšy element narodnje - mimo togo wósobinskeje - identity.“

Helmut Schmidt (nar. 1918)

Naša Witaj-žišownja lažy na pódpółnocy wót Chósebuz a w měrniwem měšćańskem žělu Žyłow. Krađu w bližy su maće góle, do kótarychž raži chójžimy. Tam mógu naše žiši wjele z psírody nazgóniš a wjelerake zmysłowe zašišće zdobyš. Žyłow jo wót lěta 1993 měšćański žěl Chósebuz a. Až dosrjejž města jo něži pěš kilometrow. Ludnosć ceło rosćo. Toś ma Žyłow něži 3600 wobydlarjow a teke radna licba firmow jo se how zasedliła. Wjele towaristwow, institucijow a

Witaj-žišownja organizacijow wóžywijo z casy wjelikim cesnoamtskim angažementom wejsańske žywjenje a psínosuju z tym, až wejsańska zgromadnosć se zdžaržyjo. Pomjeniš comy bergarske towaristwo, rejtarske towaristwo, wognjowu woboru, Nimsko-serbski ansambel abo drastwne towaristwo „Pšěza“. Dobry kontakt mamy a pód-pěru nazgónijomy pšez Bergarske towaristwo Žyłow z. t. Mimo našeje Witaj-žišownje woplěwatej teke zakładna šula a hort w Žyłowje serbsku rěc a tradiciju.

Žinsajšna Witaj-žišownja jo se w lěše 1956 založyła ako žnjowna góletkownja w nosarstwje Chóšebuskego strowotniskego a socialnego zastojnstwa. Pózdžej jo se wu- a písitwariła a jo była predestiněrowana za hospitacije pši serbskorěcnem wótkubłanju. Za tym až jo žišownja stojała pód doglědom gmejny žyłow a pózdžej města Chóšebuz, jo Serbske šulske towaristwo 01.03.1998 pšewzeło nosarstwo a jo how startowało předny Witaj-model. Gaž su nejpjerwej jano w jadnej kupce pó metože imersije žěfali, jo wót lěta 2001 ceła žišownja do togo rěcy wuknjecego modela zapšimjeta.

Wšykne naše wótkubłarki su se wobžělili na pšěmjasecnem kursu serbsčiny za wótkubłarki. Wóni póchadaju mjazy drugim z Bórkow, Rubyna abo Tšawnice (wótbagrowana) a su južo ako žiši se zwězane culi ze serbskeju rěcu a nałogami. Z wjele lubosću, wutšobu a angažementom zaběraju se wótkubłarki ze žišimi w serbskej rěcy. Pšecej se wóspjetujuce rituale, pšewóžujuca mimika a gestika spšistuniju žišam tu drugu rěc a zmóžnju jim jeje pšiswójenje.

Nejwěšty žěl žiši njama w swójej familiji žeden póšěg k serbskej rěcy. Někotare stare starješje, starješje abo sotše a bratšy powědaju abo rozměju dolno- abo górnoserbski, su to w šuli wuknuli abo maju w pówołanju z tym cyniš.

W našej žišowni mamy 56 žiši wót 0 lět až do zastupa do šule, wót togo jo 25 městnow w

góletkowni. Wótworjeński cas jo wót zeger 6.30 do zeger 16.30. W lěšojskich proznych mamy dwa tyženja zawrěte. W tom co se w lěše 1956 založyła ako žnjowna góletkownja w nosarstwje Chóšebuskego strowotniskego a socialnego zastojnstwa. Pózdžej jo se wu- a písitwariła a jo była predestiněrowana za hospitacije pši serbskorěcnem wótkubłanju. Za tym až jo žišownja stojała pód doglědom gmejny Žyłow a pózdžej města Chóšebuz mógu žiši pó pótrjebje do Chóšebuskeje „Villa Kunterbunt“ chójžiš.

Mě serbskego wucabnika Mato Rizo (1847-1931) jo kubłanišćo dostało 12.04.1986. Ako syn rolnikarja z Hochoze jo mjazy drugim teke wuwucował z Žyłowje. Wón jo był wědobny Serb a jo w spiwach a rejach wóžywił serbske nałogi. Jo nawjedował Žylojski chor a jo pisał wulicowańka a žiwadłowe graša. 1892 jo Rizo pšefožył Daniel Defoeowy „Robinson Crusoe“ do serbskeje rěcy. Jogo wjelike zaslužby su byli, až jo serbsku kulturu prezentěrował nimskej zjawnosći.

Naša žišownja jo niska twař, kótaraž wobstoj z tšich kupcynych wobłukow z pšecej dwěma kupcynyma rumoma, z garderobu a sanitarnym traktom. We srježji jo wjeliki swětłowy dwór z głažaneju kuplu. Tam pšewjedujemy zarědowanja, swěženje a sportowe akcije. Dalej mamy rumnosć za pógibowanje a basleński rum w pódlańskem trakse. Pšez terasu mógu wšykne kupki do gumna a písamem dowokoła cełego twarjenja dojsć. Mały žěl gumna jo wótzělon, w kótaremž žiši z góletkownje cesto pšebywaju. Grajkanišćo wabi na wšaki part za graše na fryšnem pówěšću. Lěc su to městna w chłodku a wódne grajkanišćo w lěsu abo mała górka za saňkowanje w zymje - wóstudne jo žišam lědba raz.

Domcyk na bomje, wjeliki trampolin, suwadła, domcyk z witkow, domcyk za grajkanje, lězadła, jězdźidła a se wě pšeskowu kašćik zmóžnju žišam, se pó swóich zajmach a mócach zaběraš, nazgónjenja zběraš a kompetence na- a wutwarjaš.

Naše tši žišece kupki nose mjenja serbskich powěšćowych figurow: Lutki, Wódne muže a Błudniki. W kuždej kupce staratej se pšecej dvě wótkubłarce wó žiši w dwěma starostwowyma lětnikom (0-2 lěše, 2-4 lěta, 4-6 lět). Za tym až su w zachadnosći wótkubłarki gromaže ze swóimi žišimi kupku měnili, practicěrujemy wót šulskego lěta 2013/14 tak, až pedagogowki w kupkach wóstanu a žiši, gaž maju wótpowědne starstwo, „sami dalej šěgnu“. Lěpšynu wižimy w tom, až mógu se wótkubłarki tak hyšći dokradnej na starstwowu kupku specializěrowaš.

My sedym wótkubłarkow smy motiwěrowany a angažěrowany team. Ze starješymi wšych nam dowěrjonych žiši se procujomy wó wótkubłańske partnerstwo, kótarež jo charakterizěrowane pšez respekt a dowěru a na dobro žiši. Zakładna pozicija z našogo boka jo na situaciju orientěrowana pedagogika, kótaraž ma se pó psíkłaže zasadow elementarnego wótkubłanja w kubłanišćach dnjowych woplěwarnjow w kraju Bramborska. Tak zmóžnijomy žišam našeje žišownje individualne nazgónjenja a dožywjenja. We wšakich wótkubłańskich wobłukach maju žiši móžnosć, aby se wósobinski wuwijali a swóje wósebné lubosći a zamóžnosći nadejšli.

Zaměrnje woplěwamy w našej Witaj-žišowni serbske nałogi a tradicije. Togodla swěšimy w běgu lěta wjele wjeraškow: Ptaškowu swajźbu, zapust, mólowanje jatšownych jajow, walkowanje, jatšowny wogeń, stajanje maje a reja wokoło njeje, kokot z łapanim a zabijanim kokota a karownim žabow a wogłěd Janšojskego boga, na kótaregož se teke lětos a zasej wjaselimy.

Rowno taka woblubowana tradicija w pšedgódownem casu jo pla nas „wubuženje Nikolausa“. Na kuždym pšedwjacorcu 6. decembra šěgnjomy zgromadnje ze žišimi z lampionami ku bliskej góli. Až Nikolaus njeby ten waždy žeń pšespał, bužimy jogo ze serbskimi gódownymi spiwami. Zaspany štapoco pótom z góle, ma za kuždego małkosć w swójom měchu a pšiwzejo rad cedliki ze žycenjami na swójego kolegu ruprajchta.

Na zakłaže kooperaciskego dogrona žětamy wusko gromaže ze Žylojskeju zakładneju šulu. Něži 90 % našych pšedšulskech žiši chójži do zakładneje šule w Žyłowje, wjele z nich do Witaj-wucby a pózdžej na Dolnoserbski gymnazium w Chóšebuzu.

Diana Buchanowa, wjednica

Nazyma w Chósebuskej „Villa Kunterbunt“

List bomow a krickow se pisani a se swěši w nazymskem słyńcu babinego lěta w swójjich nejřednjejjšych barwach, pjerwej až na zemju pada. Dny bywaju krotše

a chłodnjejjše! Žiši zawupytaju toś ten lětny cas na wšaki part. Ze wšymi zmysłami dožywiju pširodu w swójjich barwach, zukach a wónjach.

Zgromadnje ze žišimi smy toś te rědne boki złoteje nazymy wótkšyli z tym, až smy baslili, stšigali, lipali, słoželi, smasali, nuchali a wiželi. Pšiwugóto-

wanju nazymskego boma smy wósebnje smasanje a mólowanje z ruku spěchowali. Kótare płody na bomje wise a kak wóni słože, su žiši nazgónili, ako su sami wegetariske snědanje pšigótowali a wopytali.

Z nazymskimi płodami móžomy pak teke wuběrnje basliš. Tak su w našej „ptaškowej“ kupce nastali rědne nazymske jabłukowe cłowješki.

Wjerašk nazymskich projektow w našej žišowni jo kužde lěto žnjowu swěžeń, kótaryž smy swěšili 18. septembra. Na tom dnju su žiši swójjim starzejšym a góscam pšedstajili serbskej žnjownej nałoga łapanja a zabijanja kokota. Pšiwslědujućem karowanju žabow a pópadnjenju „kokota“ su wšykne měli wjele wjasela.

K radosći žiši, starzejšych a wótkubtarkow smy na tom dnju w našej žišowni mógali wuwitaś nowego cłonka - wužowego krala. Smy toś tu typisku serbsku powěšćowu póstawu z drjewa wuswěšili a ju na wjelgin rědne mě „Mikoš“ dupili. Na njej mógu naše nejmeńše něnto wence sejžeś. Spěchowala jo našu drjewjanu póstawu Założba za serbski lud.

Dokulaž smy Witaj-žišownja, comy wopšimješa tego projekta teke naglědniwje pšedstajaś a w zjawnosći prezentěrowaś. „Wužowy kral“ w našom gumnje jo

Witaj-žišownja „Villa Kunterbunt“ Chósebusz

žišam byŕ póstarčenje, aby se zaběrali z teju powěšćoweju póstawu. Wóni su stuchali na tšojeńko wó wužowem kralu a su sebje z papjery wužowu pupku na ruku wubaslili.

Dla tego až bywaju dny w nazymje pšecej krotše a jo teke jěsnjej šma, smy srjodu 13. nowembra wugótowali mystiski swěckowy swěžeń, aby se z tym šmě wopěrali. Pšesěg ze samowubaslonymi lampionami, mały wogeń, pochornje a swěckowe rješaze su našu žišownju na tom wjacorje wuswětlili.

Silvia Rajnškojc (praktikantka)/
Manuela Drinkmannowa (wjednica)

Latarnja z papjery

- trjebamy: - balonk, lipadło, transparentnu papjeru
- zgótowanje: - balonk naduś, zasukaś a lipadło naměšaś
- transparentnu papjeru na kusacki roztsігаś abo roztergaś
  - kusacki w lipadle pótkunkaś a na balonk nalipaś (suk dej wóstaś lichy)
  - transparentnu papjeru w někotaryh warstach nalipaś
  - balonkoju z papjeru někotare dny wuschnuś daś, až bužo ceło kšuty
  - pši suku žěru do balonka wurězaś
  - pótom dvě napšešiwnej žěrce wuštapiś a drot za powjesanje pšesěgnuś
  - elektriski latarnickowy kijašk wužywaś

Ducy z Mariju a Jozefom

W pšedgódownem casu 2012 som se ze žišími swójeje kupki wudała na drogu z Nacareta do Betlehema a dalej až do Egyptojskeje. Južo na zachopjeńku adwenta smy sebje w kupce z rubiškami wukładali drogu, pó kótarejž stej Marija a Jozef pšed wěcej ako 2000 lětami štej. Wónej stej tencas z wóslikom gnałej něži 100 km.

Nejpjerwej sma zgromadnje rozmyslowali wó tom, kak wšakorake mógu drogi byś. Raz su rowne a móžoš lažko pó nich hyś, raz kamjenjate, zarosćone, napšiske, wobšěžne. Z klockami smy sebje na jadnom boce natwarili Nacaret, na drugem Betlehem. Mjazy tyma městoma jo lažała naša droga s kamjenjami, gaŕuzami, šernjami. Cytajucy, wulicujucy a grajucy smy se z Mariju a Jozefom wudali na wodšěžnu drogu do Betlehema, žož stej se dejałej do knigłow zapisaś. Wódnjo jo było kradu góruco a nocy su byli wjelgin zymne. Drogowarja stej cesto musałej pód gołym njebjom pšenocowaś. Razka w Betlehemje nejstej namakałej góspodu.

Toś to „pytanje góspody“ smy grali ako žiwadło. Heinrich jo był Jozef a Miriam Marija. Z pšewžešim role a zamyslenim do teje drugeje wósoby jo se gólešoma wjele lěpjej póražiło, z Mariju a Jozefom sobu cuś. Wónej stej samej dožywiłej, kak jo, gaž se jima pšed wócyoma žurja zacyniju, rownož až stej mucnej a pšemachtanej. Teke grož ze zwěrjetami smy w kupce napodobnili a góleši stej se do njeje pódałej na nocowanje a stej pupku ako nowonarožone Jezuszišetko do žłobika położyłej. Na woblicoma gólešowu jo było wižeś, až stej tak spokojom. Zgromadnje smy wuspiwali kjarliža „Njebjo, zemja radosć ma“ (w dolnoserbских Ducharnych kjarližach nr. 33 na b. 91) a „W Betlehemje na polu“ (górnoserbški kjarliž). Ku gólešoma w

groži su se pšitowarišyli druge žiši ako pastyrje a tšo krale ze swójjimi darami.

Dalej smy powědali wó kralu Herodesu, kenž jo dał małe žiši wusmjeršiś, dokulaž se jomu Jezuszišetko njejo spódoabało. Žiši zewšym njejsu byli wobjadne ze zažaržanim krala a su jo raznje zasuzili. Měnim, až su južo mógali rozměš, až

čłowjek dla złota a mocy njesmějo nikogo wusmjeršiś.

W našom tšojeňku stej Marija a Jozef mětej woplěwajucego janžela, kenž jo jeju pšed Herodesom warnował a tak Jezuszišetko wuchował. Heinrich a Miriam stej wótnowotki musatej se wudaś na tšašnu drogu, tenraz do Egyptojskeje. Teke z grašim toś tego nazgónjenja su se žiši w

kupce wukšušili a dowěru dobyli. Tak su se pótom žěkowne a wuchowane wudali na domojdrogu do Nacareta.

Toś to tšojeňko z Nowego testamenta jo nas pšewóžało až do gód. Pšisamem kuždy žen smy wó tom powědali a jednotliwe sceny zagrani. Se wě, až su teke swěty Mjertyn, swěta Barbara a swěty Mikławš k nam woglědali. Smy rozmyslowali, co drje mógu wóni nam žinsa groniś. Ze žišimi smy nadejšli wšake zgromadności, kótarež smy formulěrowali tak: Gromaže w měrje a pokoju se žywiś, nac se grakaś, sebje mjazy sobu pomagaaś, wjasołe a spokojom byś, wuknuś a pó myśli Boga žywe byś.

Christina Wjacławkowa

Lube starzejše, pšedcytajšo nadawka Wašomu gólešoju!

Kak gronje kralam na boce 7?

Kaspar ma slobranu šklicku w ruce.

Melchior njama žedneje brody. Jogo mantel jo swětloželeny.

Baltazar ma modry mantel woblacony. Jogo broda jo šera.

Kasparowa krona jo złota. Jogo mantel jo lylowy a rubiško jo zelene.

Melchior ma cerwjeny turban na głowje.

Kak gronje kralam na tom boce?

Kaspar ma ruce pšed brjuhom.

Pla Melchiora jo jano jedna ruka wižeś.

Baltazar pokazuju z rukoma do srježi.

Wopiš drastwy kralow, jich brody a turbany!

Janšojski bog

W někotarych stronach Łužyce cakaju žiśi južo w adwentskem casu na wósebny woglěd. Tak wjasele se w Kulojskich stronach na swětu Barbaru, w Slěpem na džěćetko a w dolnołužyskich Janšojskach na Janšojskego boga. Pjerwjej su žowća na psězy wugótowali Janšojskego boga. Nejstarše a fryjne žowćo z nich jo měło cesć, se z pomocu swójich kumpankow z kšasnymi pisanymi a wušywanymi bantami wupyšniš. Z kóncom psězow pak jo było wochylu kónć z tym rědnym nałogom. Wót 90ych lět chójži Janšojski bog něnto zasej pšawidłownje pó Janšojskach a někotarych žiśownjach gmejny.

Drastwa Janšojskego boga jo zestajona z nejrědnjějšych žělow dolnosěrbskeje drastwy. Wósebne droga jo pycha na głowje. Ju pyšnje girlandy a wěnki tísch družkow. Pšed woblicom, kótarež jo zapókšyće z běłym tyłom, wise pisane banty a parlickate šnory. Nichten njesmějo boga póznaš. Na cerwjenu bantatu kóšulu se zwěžotej dvě bělej šorcy a psítkaju se hyšći 4-5 pisane wušywane kóšuline banty. Janšojski bog chójži slědnu srjodu do gwězdki pó jsy. Dvě žowći jogo pši tom psėwózujotej. Ze zwónkom w lěwej ruce se bog psípowěžejo. Mjelcyno wobražijo žiśam słodkosći ze swójogo bundliška, kótaryž ma na ruce psiwězany. W psawej ruce žarży Janšojski bog z pisanymi bantami wupyšnjonu brjazowu gałuz, z kótarejuž žiśi a dorsćonych na licu wuhajckajo a jim tak za nowe lěto strowosć a gluku žyćy.

Ruprajcht Feliks Hajna
Ruprajcht, to muž dobry jo,
žiśam dary psínjaso.
wšykne jogo witaju
a se jomu žěkuju.

Ku godam Marjana Domaškojc
Tak ak pšed dvěma towzynt lět
wjasele hyšći žěns se swět.
K spomnješu gody swěšimy,
žeń Christusowy narodny.

Sněg Michał Nawka
Sněžki lube, padajšo,
kšywa, bomy pokšyjšo!
Ceły kraj nam wožejšo!
Do sněga se žěšam co.

Symbole w adwencie

Słowo advent se wótwóžijo wót łatyńskego a wóznamjenijo „pšichad“. Kšesćijany cakaju na pšichad Boga - raz na narod Jezusa Kristusa a k drugemu na pšichad bóžego syna na kóncu casow. Advent jo pońny symbolow, kótarež pokazuju na swětło a nowe żywjenje. Gałuzki wišnicy abo forsicije, kótarež na swětu Barbaru 4. decembra tergamy a do waze stajijomy, mógu gódy kwisć. Srjež šamnego casa pokazuju se na šerem drjewje kwišonki. Ako znamje nažeje dopominaju nas na to, kak móžotej ze zymnego a wumarłego nastać żywjenje a radosć.

Swětego Nikolausa abo Mikławša, kótaregož swěšimy 6. decembra, ga kuźde góle znajo. Cas żywjenja jo Nikolaus se starať wó chudych a wósebnje wó žiši. Ako Bóży pósoť žiši južo do gód rozwjaselijo. Swěty Nikolaus jo nam pšikład za to, aź z lubosću a darjenim radosć a swětło rozšyrjamy. Adventski kalendař a wichtlowanje stej pla małych a wjelikich luži jadtak wobľubowanej. Toś to pótajmne pšechwatanje z małymi darami bywa mjaztym w někotarych domach a zastojnstwach rědna tradicija. Stej ga to znamjeni za mjazsobne rozwjaselenje a pšerědnjenje casa cakanja.

Adwentski wěnc w swójej zelenej barwje jo znamje za żywjenje. Jogo kulowata forma mimo zachopjeńka a kónca jo symbol za njeskóćnosć Boga. Adwentske swěcki rozswětliju zymsku špu tak ako Jezus ze swójim naroženim rozswětlijo swět. Na swětu Luciju 13. decembra stajaju sebje młode žowća w skandinawiskich krajach wěnce ze swěckami na głowu a njasu lužam swětło a dary do domow. Ako pósoťki pokoja dopominaju w nejšamnejšem casu na to, aź śma se minjo a nowe swětło se wrošijo.

Naslědku symbolizěrujo kořac, kótaryž su pjerwej cesto akle gódy nakšajali, do pjeluchow wuwite Jezuszišetko. W někotarych familijach jo žinsa hyšći nałog, přědny kořac gódy ako Bóży dar wopytaś.

